

УДК 811.161.2'367.5'367.624

ЛІВОБІЧНИЙ ВАЛЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИСЛІВНИКОВИХ ПРЕДИКАТІВ

Виокремлено й системно вивчено чотири різновиди лівобічних залежних компонентів у семантико-синтаксичних позиціях прислівникового суб'єкта якісної ознаки, прислівникового суб'єкта якості-відношення, прислівникового суб'єкта стану та суб'єкта стану-відношення; проаналізовано їхнє лексичне наповнення; схарактеризовано центральні та периферійні засоби морфологічної експлікації на тлі відмінкової системи української мови; простежено процеси ускладнення суб'єктної семантики; з'ясовано дериваційні зв'язки між деякими морфологічними формами в суб'єктному значенні; простежено співвідношення між окремими компонентами семантико-синтаксичної та формально-синтаксичної структури речення.

Ключові слова: семантико-синтаксична структура речення, формально-синтаксична структура речення, валентність, синтаксема, предикат, суб'єкт, відмінок, підмет, присудок.

Постановка наукової проблеми та її значення. Різноманітні концепції та підходи до кваліфікації та класифікації компонентів змістової та формальної реченневих структур досі не дають вичерпної відповіді на актуальні проблеми функційно-категорійної граматики, зокрема з'ясування особливостей функціонування, визначення статусу різних мінімальних семантико-синтаксичних одиниць, установлення їхніх семантичних та формальних рис тощо. До сьогодні потребують систематизації та комплексного аналізу субстанційні суб'єктні синтаксеми, зумовлені валентним ресурсом прислівникових предикатів. Вивчення сукупності цих іменникових компонентів на тлі семантичної специфіки та валентного ресурсу прислівникових предикатів дасть змогу цілісно репрезентувати предикатні та суб'єктні синтаксеми в їхньому взаємозв'язку, сприятиме створенню типології семантико-синтаксичних одиниць, побудованій на високому ступені диференціації, визначенню їхньої семантичної специфіки, засобів морфологічної експлікації, транспозиційних відношень між окремими відмінковими формами і т. ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження суб'єктних компонентів відповідно до семантичних типів предикатів в україністиці започаткував І. Р. Вихованець, фундатор вітчизняної функційно-категорійної граматики (Vykhovanets', "Narysy z Funktsional'noho Syntaksysu" 112–118). Докладніший опис семантичних різновидів суб'єктних синтаксем із обґрунтуванням їхніх морфологічних та позиційних варіантів запропонував О. Г. Межов (Mezhov "Sub'yektni Syntaksemy"). У сучасному українському мовознавстві дослідники семантичного синтаксису М. Я. Плющ (Plyushch), К. Г. Городенська (Horodens'ka), А. П. Загнітко (Zahnitko), М. В. Мірченко (Mirchenko), І. А. Мельник (Mel'nyk), Т. Є. Масицька (Masys'ka), Л. М. Близнюк (Blyznuuk) та ін. характеризують категорію суб'єктності (суб'єктну синтаксеми) крізь призму семантико-синтаксичної структури речення, семантико-синтаксичної валентності предиката, семантико-синтаксичних відношень, семантико-синтаксичних залежностей і под. Запропоновані класифікації суб'єктних компонентів, побудовані на високому ступені абстрагування, не дають цілісного уявлення про сукупність лівобічних субстанційних компонентів, зумовлених валентним потенціалом прислівникових предикатів. Тому сьогодні назріла потреба точнішого і докладнішого аналізу кількісного та якісного складу суб'єктних синтаксем з опорою на семантичні особливості та валентний ресурс цілого угруповання прислівникових предикатів.

Мета студії полягає в комплексному дослідженні лексичної специфіки та засобів морфологічної експлікації суб'єктних синтаксем, зумовлених лівобічним валентним потенціалом прислівникових предикатів. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: диференціювати залежні лівобічні іменникові компоненти з огляду на семантичні типи прислівникових предикатів; з'ясувати лексичні особливості всіх семантичних різновидів прислівникових суб'єктних синтаксем; простежити закономірності функціонування засобів морфологічної експлікації в суб'єктних значеннях, установити транспозиційні відношення між окремими відмінковими формами; виявити формально-синтаксичні кореляти суб'єктних компонентів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Валентністю предиката прогнозовано елементарне із семантико-синтаксичного погляду просте речення, зокрема його кількісний та якісний склад необхідних залежних субстанційних компонентів із властивою певною сукупністю значень, із-поміж яких: а) індивідуальне лексичне значення; б) значення підгрупи іменників (назва істоти / неістоти); в) узагальнене значення предметності, на основі якого визначають частининомовний статус іменника; г) функційне значення. Останньому, зреалізованому тільки в межах реченневої конструкції, підпорядковані всі інші різновиди лексичного значення слова, що їх у мовознавчій літературі витлумачено як сутності несинтаксичного характеру (Plyushch 78–79).

Субстанційні синтаксеми – семантико-синтаксичні мінімальні одиниці – у структурі простих семантично елементарних речень мають значення реальної предметності. В основу їхнього вирізнення покладено семантико-синтаксичні відношення. Виділяють такі різновиди субстанційних семантико-синтаксичних відношень: суб'єктні, об'єктні, адресатні, інструментальні, локативні (Vykhovanets', "Narysy z funktsional'noho

syntaksysu” 31), що залежать від характеру семантико-синтаксичної валентності предиката, рівня його інформативної достатності.

Суб'єктній синтаксемі як абстрактній семантико-синтаксичній одиниці, зумовленій лівобічною валентністю предиката і наділеній найширшим діапазоном семантичної сполучуваності, належить особлива роль у структуруванні елементарного простого речення.

Аналізуючи суб'єкт у канві інших субстанційних одиниць, О. Г. Межов вирізняє такі його специфічні риси: а) суб'єктна семантико-синтаксична позиція; б) лівобічне валентне розташування стосовно предиката в елементарному реченні; в) активність (при предикатах дії) / пасивність (при інших предикатах); г) поєднання з усіма валентними класами та семантичними типами предикатів; г) найширша семантична диференціація; д) найбільша кількість засобів морфологічної експлікації; е) у типових виявах центральна формально-синтаксична позиція підмета; є) типова комунікативна позиція теми (даного) за актуального членування речення (Mezhov, “Typolohiya” 125). Зважаючи на перелічені вище ознаки, елемент у семантико-синтаксичній позиції суб'єкта розглядаємо як центральну іменникову синтаксему семантично елементарної реченнєвої конструкції. Проте вона, як і інші компоненти непредикатної семантики, залежить від предиката, який і зумовлює її семантичну диференціацію.

Семантична специфіка та валентний потенціал прислівникових предикатів, диференційованих на чотири узагальнені семантичні типи, дають змогу виокремити чотири різновиди лівобічних субстанційних компонентів: 1) компонент у семантико-синтаксичній функції прислівникового суб'єкта якісної ознаки; 2) компонент у семантико-синтаксичній функції прислівникового суб'єкта якості-відношення; 3) компонент у семантико-синтаксичній функції прислівникового суб'єкта стану; 3) компонент у семантико-синтаксичній функції суб'єкта стану-відношення. Перебуваючи в рамці лівобічної валентності прислівникових предикатів, орієнтованих на «пасивний» суб'єкт, вони позначають особу або предмет як пасивних носіїв ознаки : *...це непогано [для Ніки]...* (Humenyuk); *Тоді йому не так страшно буде народжуватися* (Humenyuk); *[Дівчині] говорити з ним про свою житлову проблему не варто* (Humenyuk); *У дрімучому шипшиняку не жили й вовки, бо і вовкам було у ній страшно!* (Vinhranov's'kuu); *І серцю в грудях тісно, тісно, тісно!* (Kostenko); *...і коню, і полковнику, і снігам стало тепліше* (Vinhranov's'kuu); *Кому від того стане гірше?* (Humenyuk); *Людині теж іноді не краще, як собаці* (Humenyuk); *Для нього важливіше зберегти владу над Половецьким степом...* (Malyk); *І усвідомлювати це Києві було найболючіше...* (Malyk); *Справді, найкраще самому розповісти все бояринові...* (Malyk).

Компонентам, що заступають семантико-синтаксичну позицію суб'єкта, властиві спеціалізовані засоби морфологічної експлікації. У семантико-синтаксичній структурі речення вони можуть поєднуватися з усіма семантичними групами одно- і двовалентних прислівникових предикатів якості, прислівникових предикатів стану, а також двовалентних прислівникових предикатів якості-відношення та предикатів стану-відношення.

Прислівниковий суб'єкт якісної ознаки, що набув поширення при одновалентних прислівникових предикатах якості, виражених якісно-означальними прислівниками з оцінним значенням, морфологічно маркований називним відмінком узагальнювальних або вказівних займенникових іменників, зрідка власне-іменників, субстантивованих прикметників тощо, наприклад: *Все добре...* (Humenyuk); *...все просто!* (Slapchuk); *...це так спекотно?* (Humenyuk); *Те чомусь було страшно* (Mushketyk); *Коники – це не страшно...* (Vinhranov's'kuu); – *Піхота – це не так цікаво, – сказав Хлопець* (Shevchuk); *Чай – це класно* (Humenyuk); – *Ніхто, звісно, не каже, що металургійний – це легко* (Honchar). Такий називний суб'єктний на формально-синтаксичному рівні корелює з підметом, що поєднаний із присудком предикативним зв'язком, в основі якого лежить “взаємна координація, самоуподібнення головних членів” (Vykhovanets', “Narysy z funktsional'noho syntaksysu” 23–24). У позиції суб'єкта також трапляються складні компоненти, що становлять поєднання узагальнювального та вказівного займенникових іменників: *...все це також не випадково* (Humenyuk); *Усе це прикро...* (Kostenko); *Все це розумно...* (Malyk); *Все це незрозуміло і дивно* (Malyk).

Іншу морфологічну реалізацію має суб'єкт прислівникової якісної ознаки при двовалентних прислівникових предикатах якості модальної семантики, що, крім суб'єкта, потребують обов'язкового елемента в семантико-синтаксичній функції об'єкта, або при двовалентних прислівникових предикатах якісно-оцінної семантики з облігаторним суб'єктом і факультативним об'єктом компонентами. Це зазвичай давальний безприменниковий відмінок або родовий із прийменником для іменників чи займенникових іменників на позначення істот, зокрема осіб: *А жити, виявляється, [Ніці] варто* (Humenyuk); *...не страшно йому жити в оцій глушині* (Mushketyk); – *Ну, то й купляти [чоботи] [мені] це не потрібно* (Samchuk); *...вправити його [хребет] [Левкові] не складно* (Humenyuk); *Це непристойно [для дівчини]* (Humenyuk); *Це необхідно для нього; ...не потрібно це їй* (Shevchuk). Як бачимо, елемент у семантико-синтаксичній позиції суб'єкта не співвідносний із формально-синтаксичною функцією підмета. Роль підмета в конструкціях такого зразка виконує інфінітив або вказівний займенниковий іменник у називному відмінку. За нашими спостереженнями, двоскладні реченнєві структури з прислівниковими предикатами якості, що прогнозують суб'єктні компоненти в давальному або родовому відмінках та об'єктні елементи в називному або родовому відмінках чи у формі інфінітива доцільно вважати трансформами двоскладних речень із власне-дієсловами і зумовленими їхнім валентним потенціалом суб'єктами в називному відмінку: *Страшно було Лаврінові слухати Киліянина ридання...* (Mushketyk) ← *Боявся Лаврін слухати Киліянина ридання; ...їй це потрібно...* (Shevchuk) ← *Вона цього потребує*. Характерно, що багато прислівникових предикатів, поєднаних із давальним

суб'єктним, не співвідносні з конкретними власне-дієслівними предикатами, а утворені відповідно до вихідної моделі двоскладних простих речень із власне-дієсловами, пор.: *Кому це потрібно?* (Samchuk) ← *Хто цього потребує* і *Кому це необхідно* ← *Хто цього потребує*.

Компонентів у позиції прислівникового суб'єкта якості-відношення притаманні ті ж самі засоби морфологічного оформлення, що й елементів у функції прислівникового суб'єкта якості. Це давальний або родовий відмінок власне-іменників чи займенникових іменників, наприклад: *Те краще знати Мурашківі...* (Mushketyk); *А от відчинити двері до оселі – [для Ніки] складніше* (Humenyuk); *[Хведотові] <...> найкраще б заплакати...* (Samchuk); *Уявити це для них найлегше*.

Аналізовані суб'єктні синтаксеми, зумовлені валентним потенціалом двовалентних прислівникових предикатів якості та прислівникових предикатів якості-відношення, близькі до суб'єктів стану, проте, на противагу їм, формують дещо периферійніший тип. Це пов'язано, безперечно, із семантичною специфікою цих суб'єктних елементів, що вказують не лише на стан особи, а й мають безпосередній стосунок до певної дії, вираженої інфінітивом, пор.: *Та й мандрувати взимку самому небезпечно...* (Malyk) і *Та й взимку самому небезпечно; [Козакам] краще з ним не зустрічатися...* (Mushketyk) і *Козакам було краще; Йй тяжко жити без нього і ...йй тяжко без нього...* (Humenyuk).

Центральним засобом морфологічної експлікації компонентів у функціях прислівникового суб'єкта стану та суб'єкта стану-відношення слугує давальний відмінок: *Мені чогось тривожно* (Humenyuk); *Левкові страшно* (Humenyuk); *...аж холодно джмелю* (Kostenko); *...тобі було добре чи погано?* (Mushketyk); *Славути стало легше* (Malyk); *...тобі відразу стане легше* (Malyk); *...тут важче коням...* (Mushketyk); *...мені стало це гірше* (Humenyuk). Характерно, що для давального відмінка семантико-синтаксична функція суб'єкта вторинна, вона позначена синкретизмом, нашаруванням на додаткову суб'єктну семантику основного значення адресата. У функції прислівникового суб'єкта стану давальному властиві семантико-синтаксичні ознаки субстанційності, валентного зв'язку з прислівниковим предикатом стану, пасивності, спрямованості стану на істоту або предмет, а також формально-синтаксичної центральності (Vykhovanets', "Systema vidminkiv" 112–113).

Давальний відмінок як спеціалізована морфологічна форма вираження компонентів у функціях прислівникового суб'єкта стану та суб'єкта стану-відношення перебуває в синонімічних відношеннях із родовим відмінком із прийменником *для*. У лінгвістичній літературі такий родовий прийменниковий витлумачено як комодалний суб'єкт (Zahnitko 611; Kavera 9), пор.: *Куріпочці стало приємно...* (Vinhranov's'kyu) і *...для Куріпочки було <...> незрозуміло...* (Vinhranov's'kyu).

Засоби морфологічного оформлення елементів у функціях прислівникового суб'єкта стану та суб'єкта стану-відношення урізноманітнює також місцевий іменниковий відмінок, наприклад: *...сонно і на душі* (Mushketyk); *...на серці було легко та хороше* (Mushketyk); *...на душі стало тривожно й сумно* (Shevchuk); *...ставало затишно на серці* (Mushketyk); *...і спокійніше стає на душі* (Mushketyk). У сукупності суб'єктних компонентів осібно стоять описові конструкції, морфологічно експліковані поєднанням давального безприйменникового та місцевого з прийменником *на* або *в* (*y*). За цих умов у семантико-синтаксичній реченнєвій структурі наявні два суб'єкти: первинний, репрезентований давальним відмінком, і вторинний у формі місцевого відмінка: *Йому стало тепло на серці...* (Shevchuk); *І Лаврінові <...> чомусь стало хороше на серці* (Mushketyk); *Сіркові враз стало тепло на душі...* (Mushketyk); *...стало йй погідно й тепло на серці* (Shevchuk); *...тобі легше буде на серці* (Malyk); *Мокісі стало холодно на душі...* (Mushketyk); *І так йому тривожно, так мультко на душі* (Mushketyk); *Через це і в душі йому холодно...* (Shevchuk).

Зону лівобічної валентності аналізованих прислівникових компонентів зрідка також поповнюють субстантивовані прикметники, займенники, числівники, наприклад: *...старому легше не стало* (Honchar); *...старшому ставало легше...* (Malyk); *...тоскно і страшно самій...* (Mushketyk); *...обом було гарно та затишно* (Mushketyk).

У сучасному мовознавстві немає однастайності щодо питання, чи потребують предикати на позначення стану довілля компоненти в семантико-синтаксичних позиціях суб'єктів. Деякі дослідники сходяться на тому, що специфічною ознакою таких реченнєвих побудов є суб'єкт, який «може бути настільки неозначений або так неоднозначно пов'язуватися з відповідними (всеохоплюючими) станами» (Bolyukh 45), що його наявність набуває невербалізованого характеру, тобто має імпліцитний вияв, а експліцитно представлений лише предикат цього стану: *Тихо...* (Mushketyk); *Холодно* (Samchuk); *Було так погідно...* (Humenyuk); *Було б навіть досить затишно* (Humenyuk); *Як холодно!* (Kostenko); *Було так <...> сонячно...* (Humenyuk).

А. Г. Кендюшенко зазначає, що в реченнєвих конструкціях із семантикою стану довілля предикативні прислівники здатні поєднуватися з детермінантними членами речення, морфологічно експлікованими однією з прийменниково-відмінкових словоформ із просторовим значенням або просторовими прислівниками (Kendyushenko 51). Більш переконливим вважаємо міркування М. П. Баган про поєднання таких предикатів із лівобічним елементом синкретичного характеру, а саме із суб'єктно-локативним компонентом, у якого на вихідну семантику локативності нашарована суб'єктна семантика (Bahar 85–89). Синкретичні елементи такого зразка звичайно зафіксовані в місцевому відмінку, що трансформаційно пов'язаний із називним, наприклад: *У кімнаті було тихо* (Humenyuk); *У хліві було тепло та сухо* (Samchuk); *У печері було тихо, як у церкві* (Vinhranov's'kyu); *У малому будинку прохолодно* (Humenyuk); *...в землі і на небі стало порожньо і тихо*

(Vinhranovs'kyu); *Було ж у хаті темно* (Samchuk); *У наметі було темно і тихо, як у запічці* (Vinhranovs'kyu); *У покоях було вже порожньо* (Samchuk); *На залі було зовсім тихо* (Samchuk); *Синьо, прозоро <...> возко, сонно у плавнях...* (Mushketyk); *...на сцені трохи світліше...* (Samchuk); *На леваді стало холодніше* (Vinhranovs'kyu); *...в хатині відразу стало світліше* (Malyk). На периферії локативно-суб'єктної семантики перебувають родовий, знахідний або орудний прийменникові відмінки іменників чи займенникових іменників: *...біля криниці було тихо* (Vinhranovs'kyu); *Навколо тебе темно...* (Samchuk); *Крізь вікна – чорно* (Є. Маланюк); *...між возами було порожньо* (Vinhranovs'kyu); *За вікном було біло-пребіло* (Kostenko). Функцію локативної синтаксеми із супровідною суб'єктною семантикою можуть заступати й морфологізовані прислівники, наприклад: *...тут було тихо: хоч маком сій!* (Vinhranovs'kyu); *Скрізь було тяжко...* (Samchuk); *Надворі сіро* (Samchuk); *Там тихо* (Samchuk); *Тут гарно, тут добре, тут найкраще* (Samchuk); *Там краще* (Honchar); *Там було ще гірше*; *...де було найважче* (Malyk). На наше переконання, предикати, що допомагають зосереджувати увагу на стані довкілля або стані людини, варто вважати одновалентними, такими, що мають безпосередній стосунок до суб'єкта відповідної станової семантики. Із формально-синтаксичного погляду вони слугують граматичними центрами однокомпонентних реченневих структур.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Чотири різновиди лівобічних залежних компонентів у семантико-синтаксичних позиціях прислівникового суб'єкта якісної ознаки, прислівникового суб'єкта якості-відношення, прислівникового суб'єкта стану і суб'єкта стану-відношення досліджено з опорою на семантичні особливості та валентний ресурс прислівникових предикатів. Кожен із аналізованих різновидів має свій набір засобів лексичної та морфологічної експлікації. Перспективу вбачаємо в докладнішій характеристиці сукупності семантичних різновидів прислівникових предикатів.

References

- Bahan, Myroslava. “Semantyko-Syntaksychna Struktura Bezosobovykh Rechen iz Subyektno-Lokatyvnym Komponentom (Semantic and syntactic structure of impersonal sentences with subject and locative component)”. *Naukovi Zapysky Vinnyts'koho Derzhavnoho Pedagogichnoho Universytetu Imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Filolohiya (Scientific notes of Mykhailo Kotsyubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Philology)* 2 (2000): 85–89. Print.
- Blyznyuk, Lyudmyla. “*Odnoskladni Rechennya iz Semantycznym Subyektom (na Materiali Poetychnykh Tekstiv 50-kh – 60-kh rr. KhKh st.) (Monocomponent Sentences with Semantic Subject (on the Material of Poetic Texts of the 50-60-ies of the 20th century))*.” Diss. G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical U, 2007. Abstract. Print.
- Bolyukh, O. “Vlasne-Semantychna i Formalno-Hramatychna Interpretatsiya Bezosobovykh Rechen (Semantic and formal-grammatical interpretation of impersonal sentences)”. *Movoznavstvo (Linguistics)* 3 (1992): 44–49. Print.
- Vykhovanets', Ivan. *Systema Vidminkiv Ukrayinskoyi Movy (The system of case of Ukrainian language)*. Kyiv: Nauk. Dumka, 1987. Print.
- Vykhovanets', Ivan. *Narysy z Funktsionalnoho Syntaksysu Ukrayinskoyi Movy (The essays on the functional syntax of Ukrainian language)*. Kyiv: Nauk. Dumka, 1992. Print.
- Horodens'ka, Kateryna. *Deryvatsiya Syntaksychnykh Odynyts' (The derivation of syntactic units)*. Kyiv: Nauk. Dumka, 1991. Print.
- Zahnitko, Anatoliy. *Teoretychna Hramatyka Suchasnoyi Ukrayins'koyi Movy. Morfolohiya. Syntaksys (The theoretical grammar of modern Ukrainian language. Morphology. Syntax)*. Donetsk : TOV «VKF «BAO», 2011. Print.
- Kavera, Nataliya. “*Semantychna Typolohiya Predykativ Stanu (Semantic Typology of Predicates of State)*” Diss. The Institute of the Ukrainian Language. National Academy of Science of Ukraine, 2008. Abstract. Print.
- Kendyushenko, Alla. “Pro Semantychnu Strukturu Rechen' z Predykatyvnymy Pryslivnykamy (About the semantic structure of the sentence with predicative adverbs)”. *Movoznavstvo (Linguistics)* 4 (1990): 50–54.
- Masyts'ka, Tetyana. “Semantyko-Syntaksychna Zalezhnist' Sub'yekta Vseokhopnoho Protsesu (Semantic-Syntax Dependency of the All-Around Action Subject)”. *Typolohiya ta Funktsiyi Movnykh Odynyts' (The typology and functions of language units)* 1 (2014): 159–168. Print.
- Mezhov, Oleksandr. *Sub'yektni Syntaksemu u Strukturi Prostoho Rechennya (Subject syntaxemes in the structure of simple sentence)*. Luts'k : Vezha, 2007. Print.
- Mezhov, Oleksandr. *Typolohiya Minimal'nykh Semantyko-Syntaksychnykh Odynyts' (The typology of minimal semantic-syntactic units)*. Luts'k : Vezha, 2012. Print.
- Mel'nyk, Iryna. “Livobichni ta Pravobichni Aktanty, Zumovleni Valentnistyu Vidprykmetykovykh Diyeslivnykh Analitychnykh Syntaksychnykh Transpozytiv (Left-Sided and Right-Sided Actants, Caused by the Valency of Adjectivized Verbal Analytical Syntactic Transpozyts.)”. *Naukovyy Visnyk Skhidnoyevropeys'koho Natsional'noho Universytetu Imeni Lesi Ukrayinky. Filolohichni Nauky. Movoznavstvo (Scientific notes of Lesya Ukrainka Eastern European National University. Philological Sciences. Linguistics)*. 2 (279) (2014): 123–129. Print.
- Mirchenko, Mykola. *Struktura Syntaksychnykh Katehoriy (The structure of syntactic categories)*. Luts'k : Vezha, 2004. Print.
- Plyushch, Mariya. *Katehoriya Sub'yekta i Ob'yekta v Strukturi Prostoho Rechennya (The category of subject and object in the structure of simple sentence)*. Kyiv: Vyshcha shkola, 1986. Print.

List of Sources

Vinhranovs'kyu, Mykola. *Severyn Nalyvayko (Severin Nalivaiko)*. Kyiv: Veselka, 1996. Print.

- Honchar, Oles'. *Vybrani Tvory : U 4-kh t. (Selected Works : In 4 Volumes)*. Vol. 1. Kyiv: Saktsept Plyus. 2005. Print.
- Humenyuk, Nadiya. *Tanets' Biloyi Topoli (Dance of White Poplar)*. Kharkiv: Knyzhkovyy Klub "Klub Simeynoho Dozvillya". 2016. Print.
- Kostenko, Lina. *Trysta poeziy (Three hundred poems)*. Kyiv : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 2012. Print.
- Malanyuk, Yevhen. *Poeziyi (Poems)*. L'viv : UPI im. Ivana Fedorova ; «Feniks Ltd». 1992. Print.
- Malyk, Volodymyr. *Horyt' Svicha (Chandle shines)*. Kyiv : Ukrayins'kyy pys'mennyk. 1992. Print.
- Mushketyk, Yuriy. *Yasa (Yasa)*. Kyiv : Radyans'kyy pys'mennyk. 1987. Print.
- Samchuk, Ulas. *Volyn' (Volyn)*. Kyiv : Dnipro. 1993. Print.
- Slapchuk, Vasyli'. *Movchannya Adresovane Meni (Silence addressed to me)*. Drohobych : Vidrozhennya. 1996. Print.
- Shevchuk, Valeriy. *Dim na Hori (Home on the Mount)*. Kyiv : Radyans'kyy pys'mennyk. 1983. Print.

Надійшла до редакції 24 березня 2017 року.

SINISTRAL VALENT POTENTIAL OF ADVERBIAL PREDICATES

Iryna Melnyk

Department of Ukrainian Language, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Volyn region, Ukraine

Abstract

Background: Learning the aggregate of left sinistral noun syntaxemes against the backdrop of semantic specifics and valent potential of the adverbial predicates will enable holistically to represent the predicate and subjective syntaxemes in their relationship, to facilitate the creation of the typology of minimal syntactic units, which is built on high degree of differentiation, defining their lexical features, tools of morphological design, transpozit relations between different case forms.

Purpose: The purpose of this article is in comprehensive study of lexical specifics and means of morphological explication of subjective syntaxemes, caused by the valent potential of adverbial predicates.

Results: The complex analysis of sinistral dependent components in semantic and syntactic positions of the adverbial subject of qualitative characteristic, the adverbial subject of quality-relation, the adverbial subject of state and the subject of state-relation are made in accordance with the semantic features and valent potential of four semantic types of adverbial predicates: the adverbial predicate of qualitative characteristic, the adverbial predicate of quality-relation, the adverbial predicate of state and the predicate of state-relation. The lexical content of analyzed kinds of substantial syntaxemes are characterized. The peculiarities of functioning of central and peripheral facilities of morphological explication in subjective values are observed. Transpozits relation between the individual case forms are established. Some formal and syntactic correlates of subjective components are discovered.

Discussion: Four types of sinistral dependent components in semantic and syntactic positions: the adverbial subject of qualitative features, the adverbial subject of quality-relation, the adverbial subject of state and the subject of state-relation are investigated based on the semantic specificity and valent abilities of adverbial predicates. Each of them has its own set of lexical and morphological explication. The perspective is in more detail complex characteristic of semantic varieties of adverbial predicates.

Keywords: semantic and syntactic structure of sentences, formal and syntactic structure of sentences, valence, syntaxema, predicate, subject, case, subject, predicate.

Vitae

Iryna Melnyk is Doctor of Philology, Associate Professor at Department of Ukrainian Language in Lesya Ukrainka Eastern European National University. Research interests: functional and categorical linguistics, history of language.

Correspondence: ira_melnyk_@ukr.net

Ганна Ситар

УДК 81'367:81'373.7=161.2

ШЛЯХИ УТВОРЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ¹

У статті визначено закономірності утворення синтаксичних фразеологізмів, або речень фразеологізованої структури, «формальних (лексично вільних) ідіом» у термінології Чарльза Філлмора.

¹ Дослідження виконане в межах програми фундаментальних досліджень Міністерства освіти і науки України (проект № 0115U000088 «Комунікативно-прагматична і дискурсивно-граматична лінгвоперсонологія: структурування мовної особистості та її комп'ютерне моделювання»).